
Les vagues a Sabadell durant els anys de la Primera Guerra Mundial (1914-1918)

Rafael Luque Fernández / rluque2@gmail.com

Durant els anys de la Primera Guerra Mundial hi hagueren 44 vagues a Sabadell. Però l'any 1914 n'hi va haver tres, i el 1915 només una. L'any 1916 en foren deu; el 1917, nou i el 1918 es dispararen fins a 21! Cal ressaltar que els dies de vaga de 1918, 505 dies, representen un 68,44% del total de dies de vaga de 1914-1918, que foren 760. Cal afegir que no s'han comptabilitzat aquí ni la vaga general del dilluns 18 de desembre de 1916, convocada a tot l'Estat per la UGT i la CNT en protesta contra l'alça dels preus dels queviures, ni tampoc la vaga general revolucionària del 13 al 15 d'agost de 1917, perquè ultrapassen el caràcter laboral de les anteriors. Aquestes vagues ens posen sobre la pista de la conflictivitat laboral a la ciutat durant aquells anys.

Paraules clau

Obrers, patrons, preus subsistències, Primera Guerra Mundial, salaris, vagues

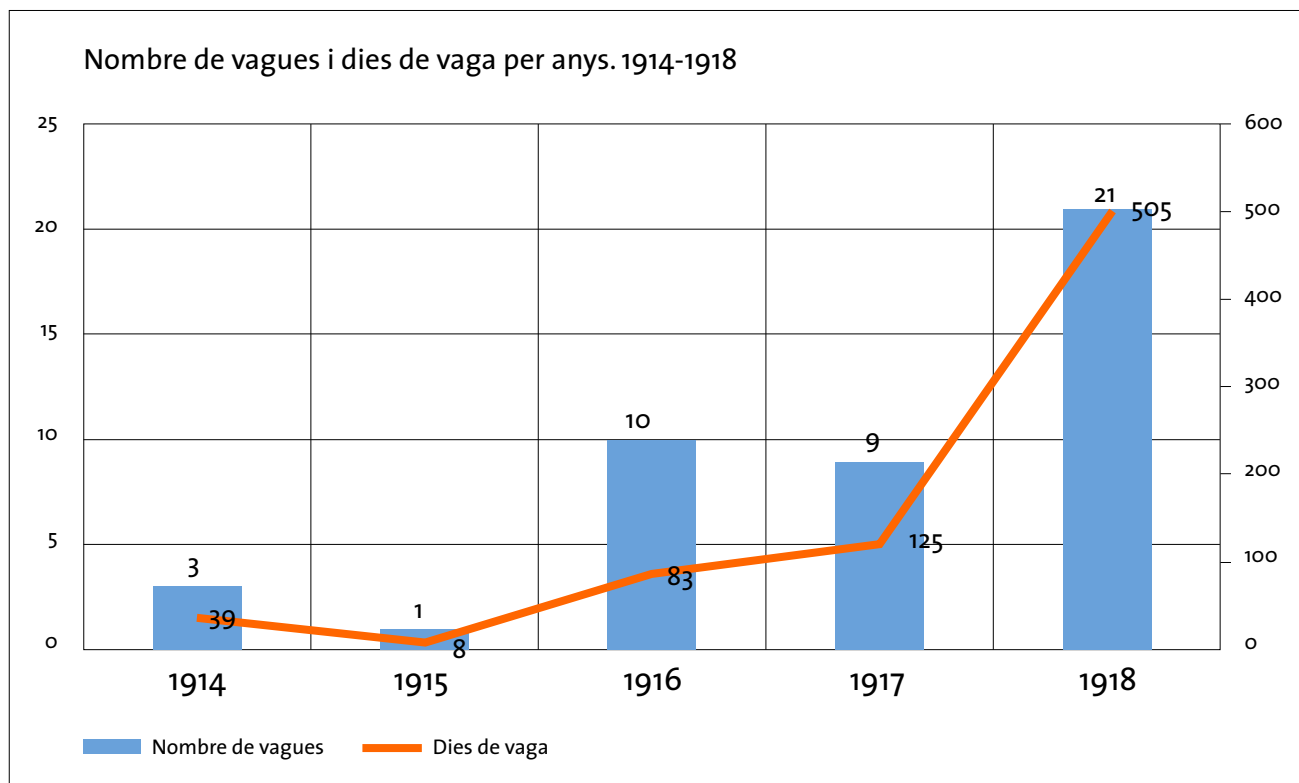

Figura 1. Nombre de vagues i dies de vaga per anys, 1914-1918. Elaboració pròpia.

Introducció

Després de començada la Gran Guerra, els beneficis només arribaven a les classes patronals i als acaparadors, mentre que les classes obreres veien empitjorar les condicions de vida cada dia que passava. Tot i que es produïa a ple rendiment, afavorit pels beneficis de la guerra, els salaris es mantenien al nivell que es van establir el 1913 després d'una gran vaga general que hi va haver l'agost d'aquell any, arran de la qual s'implantà al sector tèxtil la reducció de la jornada laboral de 62 a 60 hores via real decret (RD). L'establiment de la jornada màxima de 60 hores en la indústria tèxtil fou criticada per la patronal. Malgrat tot, la Unió Industrial de Sabadell (UIS), que aplegava la majoria de fabricants i industrials tèxtils de Sabadell, va acordar adaptar l'horari de treball a les condicions establertes en el RD. Els mateixos acords s'havien adoptat per a la indústria cotonera. Els acords foren comunicats a la Federació Obrera Sabadellenca

(FOS), representant de la majoria de sindicats locals, la qual els va acceptar. La jornada de 60 h va començar a regir a partir del 6 de setembre de 1913 i va suposar unes millores importants en les condicions de vida de la gent treballadora. Alhora, obria la porta a un període de pau laboral, fet que no passava des de l'any 1908. Aquella victòria obrera, unida a un atur gairebé inexistent per l'increment de les comandes dels països bel·ligerants, explica aquests primers anys sense conflictes.

L'any 1916, però, el sector tèxtil, predominant a la ciutat, va protagonitzar una vaga general del 14 al 17 de febrer que va paraitzar-lo totalment. Es reivindicava l'augment dels salaris, perquè els preus dels queviures de primera necessitat s'havien disparat de tal manera a causa de la inflació que els sous no arribaven a cobrir les necessitats familiars bàsiques. Els preus de les subsistències continuaren pujant tant que el dilluns 18 de desembre la ciutat tornà a restar paraitzada per una vaga general en protesta contra l'alça

78

dels preus. A principis de 1917 (21 febrer-8 de març) hi va haver una altra vaga general, aquesta vegada per demanar la consolidació de l'augment transitori de 1916 i un augment salarial de 2,50 ptes./setmana a tots els jornals sense distinció de jerarquies. Després de la vaga general revolucionària del 13 al 15 d'agost, i a causa de la forta repressió posterior, no tornaria a haver-hi una altra vaga fins a finals de desembre, també de caràcter general, que paralizà el sector tèxtil, aquesta vegada per la manca de fluid elèctric i en desacord amb l'horari laboral proposat per la UIS. Aquesta vaga s'estengué fins al 8 de gener de 1918. El 1918, any en què les vagues s'incrementaren fins a 21, les dones protagonitzaren una vaga general que va aturar el sector tèxtil (23-28 gener) en protesta per l'encariment del preu de les subsistències. Posteriorment, paletes, pintors, metal·lúrgics i fusters sostingueren vagues durant força dies (60, 77, 24 i 60 respectivament), però el protagonista indiscutible fou el ram de l'aigua, amb dues vagues generals al sector que acabaren paralizant tot l'art fabril de la ciutat: l'una al juliol, del 5 al 27 (17 dies), en què hi va haver una amenaça de locaut patronal; i l'altra s'allargà del 7 d'octubre fins el 9 de desembre (54 dies), va ser molt conflictiva i es va fer per demanar l'anul·lació de l'augment transitori, un jornal diari de 6 ptes. i la jornada de 9 hores. En aquest darrer cas sí que hi va haver un locaut patronal i van haver d'intervenir per solucionar-la el governador civil de la província, el diputat sabadellenc a Corts Francesc Llonch i fins i tot el president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch.

Ja es pot veure que el gran nombre de vagues fa impossible un seguiment detallat de totes, raó per la qual ens detenim en les que van ser més importants. Per compensar aquesta mancança, s'adjunta un quadre final amb totes les vagues per anys, dates i dies feiners de durada.

Una pau laboral... de dos anys

1914: un any gairebé sense vagues

El 1914 fou un any gairebé sense vagues gràcies a les millores aconseguides el 1913. Després de la imposició de la jornada de 60 hores al sector tèxtil, la UIS establí un reglament interior de fàbriques a mitjan ju-

liol de 1914 pel qual es regulava el reglament intern de totes les fàbriques incorporades a la Unió, que incloïen l'admissió al treball, la duració de la jornada (amb explicitació dels dies de festa al llarg de l'any), la jornada nocturna, la retribució salarial dels obrers i setmanals, etc. Això no evitava que una vegada i una altra s'incomplissin les lleis relatives a la incorporació de menors a les fàbriques.

Augment del preu de les subsistències

El preu dels articles de primera necessitat s'incrementaren entre 1913 i 1919 un 160,41% (vegeu annex, Taula A). En aquell mateix període, els salaris se situaren sempre per sota dels mínims de subsistència, i només a partir de 1920 tornaren a situar-se per sobre del cost de la vida (DEU, 1990, p. 133 i seg.). No ens hem d'estranyar, doncs, que les vagues es multipliquessin durant els anys de la Primera Guerra Mundial en un desesperat intent d'equilibrar els salaris amb l'increment del preu de les subsistències.

1915: calma laboral gairebé total

L'any 1915 només registrarà una vaga, la dels metal·lúrgics, de l'11 al 25 de maig. Al sector hi treballaven 650 persones (445 homes, 125 joves, 50 nens i 20 dones). Feren vaga 449 persones (380 homes, 40 joves, 19 nens i 10 dones). Demanaven un jornal mínim de 4,50 ptes. per als oficials i 4 per als peons, i la jornada de 9 h., menys dissabtes, que seria de 5 h. La guanyaren parcialment, perquè obtingueren 0,25 ptes./dia d'augment. La resta de l'any estigué marcada per la presentació dels reglaments interiors de fàbrica de l'empresa Energia Elèctrica de Catalunya, S.A. a finals de març, i de la fàbrica de Mosaics Hidràulics Oriol i Xicola al maig; i des del març fins a finals de desembre, per diversos expedients d'advertència i multes de la inspecció de treball a diferents cases de la ciutat per incompliment de la Llei de 13 de març de 1900 (la de protecció de les condicions de treball de dones i nens), en general per ocupar menors de 10 anys o d'ocupar-los més hores de les establertes. És a dir, hi havia augment de la mà d'obra en general i infantil en particular, que incomplia la llei, i un augment del preu de les subsistències, que ja se situava tres punts per sobre del de 1913.

Al pueblo obrero en general y a los Metalúrgicos en particular

Compañeros: Habiendo terminado la huelga que sosteníamos los obreros Metalúrgicos de esta ciudad, el Comité que firma de conformidad con la Comisión Administrativa, tiene el gusto de publicar el estado de cuentas de los fondos entrados y salidos, durante dicha huelga:

ENTRADAS		SALIDAS		PESOS
Recaudado en las fábricas:				
Frat Cerdà y C. ^a	9,90	Febrero 5	Imp. Ribera. Por las hojas a los patronos	10
Molina Rocamora	7,95	" "	" 1.500 hojas con las bases	30
Morral	1,20	5	Ribera, Impresor. Por 30 cartules de tinta	3
Rovira	42,55	5	Protensidad R. R. por dejar el salón	5
Rovira	16	5	Por un delegado para tomar parte en un mitin metológico de Tarrasa	170
Daniela	12,80	9	Por un delegado a Barcelona para tomar parte en un mitin metológico	230
Pala	27,28	9	Por un telegrama a Barcelona	30
Muelle Algotzani	13,50	T	Ribera, Impresor. Por 2000 hojas recuadro	13
Vapor-Omn	18,15	9	Por un delegado al Gobierno Civil	230
Buenda Nas	3,92	9	Por un delegado a Barcelona para tener una entrevista con la Junta del Sindicato	370
Boni	5,74	11	Por dos delegados a Barcelona para tomar parte en un mitin metológico	930
Balardo-Vall	17,95	14	Por 14 hojas de 10 cintas	230
Mucet	12,43	14	Por 100 hojas	90
Brión (casa Palaya)	35	15	Ribera, Impresor, por 1000 hojas de anunciar la huelga	5
Daniel	0,40	15	Ribera, Impresor. Por 100 cartules para la recuadración de las banderolas	15
Vapor Vila y Passi	24,20	15	Por correspondencia durante la huelga	395
Vapor de la O	11,45	15	Por papel de tinta	30
Vapor de la O (otra puerta)	2,70	15	Por papel de tinta	1030
Molina Hermosa	7	14	Fondo de Consulta gastos de ardores	12
Lloret	7,90		Por el presente estado de cuentas	3
Cuadros	20,70		Reporte este estado de cuentas	1000
Seydoux	16,70			
Hernesi y C. ^a	14,45			
Carrión y Vall	7,65			
Carrión y Vall (turno noche)	5,40			
Varitas paralizadas	4,70			
Angel Esti, 1 yto. y J. C., 1 yto.	2			
Pedro Nagat	1			
Maria Subirana	50			
Varitas enviadas en diferentes tiendas	207,10			
Beneficio en la Banderola del Teatro Cervantes, mitin Arte Fabril	75,35			
Donativo de la Federación en Banderola	5,80			
	407,14			
		Resúmen		
		Entradas	407,14	
		Salidas	1290	
		BENEFICIOS	279,00	

Lo que se hace público para general conocimiento, al tiempo que expresamos nuestras gracias a todos los que de modo tan desinteresado contribuyeron con su obsequio, enviando a los correspondientes metológicos que, desde el día 1 al 4 del presente mes anterior inclusive, de 9 a 11 de la noche, se entregó a cada uno lo que le pertenecía de la cantidad sobeante más arriba indicada. Las que no se presenten, entendiendo que remitidas en parte, si, cual pasar, al fondo social del Sindicato.

De derecho a todos el día 4 y 5 de febrero de 1918.

El ex-Comité de Huelga
D. José - Daniel *Francisco Esteban*

Figura 2. Full volant del Sindicat d'Obrers Metal·lúrgics i Similars (24.02.1916). AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat. Impremta (AMH 3057).

Treballadors de l'Art Fabril

A vosaltres, homes i dones:

Hem arribat a un extrem tan angunós en la qüestió dels queviures i demés coses necessaries a la vida, que ja no és possible seguir més així. Totes les dones que van a comprar a plaça, reben un sólec cada dia. Lo que abir costava 20 cèntims, demà els es demanen 25, i a l'endomà-passat 30. I no és això sol, sinó que ademés d'apujar-ho, els diuen: —Ai, filla, i el que s'apujarà això!...

Considerem, doncs, els que no anem a comprar, l'esverament i desesperació que això porta per dintre de les cuines. Les dones rolfimen sempre; els ballets troben el tall de bocallà curt, i les noies no's poden comprar sabates. Qui en té la culpa de tot això? Aquesta vegada si que no podem pas dir com sempre: «El ciero en té la culpa!...» No, aquesta vegada, no. Aquesta vegada, la tenen els que han fet la guerra i els acaparadors que ho fan pujar tot, sense consciència, amb un afany desenfrenat de fer milions.

Nosaltres, els treballadors, no volem pas fer-nos rics; no demanem pas coses extraordinaries. Nosaltres, no demanem res més que el dret a viure, perquè estem convençuts de que el que treballa onze hores cada dia, té perfectu dret a la vida, sense passar aquestes angunies.

Es fa, doncs, precis, ja que no podem deturar la guerra, ni parar els peus als acaparadors, reclamar immediatament l'augment proporcional dels nostres jornals, a fi d'armonitzar aquestes pugues continuades en el preu dels queviures.

Vosaltres, doncs, teniu la paraula.

Creieu que és necessari reclamar immediatament l'augment de jornal?

Si és així, demostreu-ho. Feu que el veí, la veïna, l'amic, l'amiga, sentin la necessitat de fer la reclamació. Nosaltres, com a representació legal dels treballadors de l'Art Fabril de Sabadell, farem la demanda per a tots.

A tots vos salutem

La Junta de la "Unió de l'Art Fabril".

Sabadell 26 Gener de 1916. *Francisco Esteban*

Figura 3. Full volant del Sindicat Unió de l'Art Fabril (26.01.1916), AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat. Impremta (AMH 3057).

1916: la calma era un miratge

El 31 de gener, els metal·lúrgics començaren una vaga per reclamar un augment salarial i la reducció de la jornada. Aquesta vaga s'allargà fins al 22 de febrer. Treballaven 58 hores i cobraven de 4 a 5 pessetes diàries. Entre metal·lúrgics i oficis similars, a la ciutat hi havia 1.200 obrers aproximadament, i tots feren vaga. La previsió que a la vaga dels metal·lúrgics, a la qual s'havien afegit en solidaritat el dia 4 de febrer els fonedors (aproximadament uns 90), s'hi afegís el sector de l'art tèxtil, el sector productiu per excel·lència de la ciutat, fou considerada massa perillosa per les autoritats, i el dia 5 de febrer se suspnien per ordre governativa el míting i la reunió dels sindicats

Unió de l'Art Fabril (SUAF) i Sindicat d'Obrers Metal·lúrgics i Similars (SOMiS) anunciats per al diumenge 6 al Teatre Cervantes, i es va anar suspnent tota petició de reunió de qualsevol societat obrera. Se celebraren diverses reunions entre el comitè de vaga del SOMiS i els patrons, i intervingué l'alcalde i l'inspector de vigilància Francisco Santamaría, delegat del governador civil, però no s'arribà a cap acord. Els vaguistes reberen suport de subscripcions obertes organitzades per la FOS. Finalment, la vaga acabà el dia 22 sense haver aconseguit cap de les demandes, en espera d'aplegar més forces. Un motiu important és que els metal·lúrgics de *La Electricidad* tornaren a treballar el dilluns 21, després dels acords a què arribaren amb la casa Fêne. Això suposava que

UNIÓN INDUSTRIAL
— DE —
SABADELL

Excm. Sr.

Tenim l'honor de comunicar a V.E. que aquesta Unió Industrial, en la reunió general extraordinària celebrada el dia d'avui, ha pres els següents acords:

Primer: Establir un augment transitori mensual sobre'ls jornals dels obrers en la següent forma:

Jornals fins a 15 ptes. setmanals, 4 ptes. d'augment al mes;

Jornals desde 15'01 a 22'50 ptes. setmanals, 6 ptes. d'augment al mes;

Jornals de 22'50 ptes. setmanals en en davant, 9 ptes. d'augment al mes.

Nota: Les obreres de tota mena de treballs fabrils están compreses en la tarifa de 4 ptes. al mes.

Segon: La duració d'aquest augment es per un any, comprés desde demà, dia

primer de febrer de 1916, al dia 31 de gener de 1917.

Tercer: Els referits augments es pagaran pels industrials l'últim dia de cada mes, independentment dels jornals ordinaris que actualment regelen;

Quart: Están compresos en aquest augment els majordoms i ajudants de fàbrica.

Lo que tinc l'honor de comunicar-li pera'l seu coneixement.

Deu guardi a V.E. molts anys.

Sabadell, 31 gener de 1916.

El President,

Excm. Sr. Alcalde Constitucional d'aquesta CIUTAT.

Figura 4. Unió Industrial de Sabadell informant dels augments transitoris (31.01.1916). AHS. Fons Municipal. Reunions i manifestacions (AMH 0782).

l'empresa més important quant a nombre de treballadors —més d'un centenar— afeblia notablement el conflicte. Una altra raó fou la intransigència patronal, que des del començament fins al final de la vaga es mantingué inflexible; finalment, el fet que el Sindicat de l'Art Fabril arribés a acords amb la patronal de la Unió Industrial amb què aconseguia augments transitoris, i que paletes i fusters, que havien fet vaga en solidaritat amb ells i l'art fabril, tornessin també a la feina el dijous 17, acabà esgotant les reserves dels metal·lúrgics.

Abans que acabés la vaga dels metal·lúrgics va començar la de l'art tèxtil, el 14 de febrer, que s'allargà fins el 17 i esdevingué general. L'ambient ja venia escalfant-se des d'inicis d'any, abans i tot que els metal·lúrgics comencessin la seva vaga. El 26 de gener,

el Sindicat Unió de l'Art Fabril, de la FOS, va treure un full volant en què deia: “Hem arribat a un extrem tan anguniós en la qüestió dels queviures i demés coses necessàries a la vida, que ja no és possible seguir més així (...) ¿Qui en té la culpa, de tot això? (...) Aquesta vegada la tenen els que han fet la guerra i els acaparadors que ho fan pujar tot, sense consciència, amb un afany desenfrenat de fer milions (...) Es fa doncs precís, ja que no podem deturar la guerra, ni parar els peus als acaparadors, reclamar immediatament l'augment proporcional dels nostres jornals a fi d'armonitzar aquestes pugues continuades en els preus dels queviures.”

La patronal mirà d'anticipar-se a les reivindicacions obreres amb l'objectiu d'evitar el conflicte. La memòria de la UIS de 1916 diu el següent:

“Degut a l’encariment de les subsistències, la Unió entengué que debien millorar-se espontàniament els jornals dels obrers, a l’objecte d’afavorir així la seva situació econòmica, convocant a l’efecte una reunió general en la que s’acordà establir un augment transitori de conformitat amb els següents acords:

Primer. Establir un augment transitori mensual sobre els jornals dels obrers en la següent forma:

- Obrers que percebeixen fins a 15 ptes. per setmana: 4 ptes. d’augment cada mes.
- Obrers que percebeixen de 15’01 a 22’50 ptes. setmana: 6 ptes. d’augment cada mes.
- Obrers que percebeixen 22’51 p. en endavant per set.^{na} : 9 ptes. d’augment cada mes.
- Les obreres de tota mena de treballs fabrils, qual-sevol que sía el jornal que percebeixen, estan compreses en l’augment de 4 pessetes al mes.

Segon. La duració d’aquest augment és per un any, a comptar des de primer de Febrer de 1916 al 31 de Gener de 1917.

Tercer. Els referits augments els pagaràn els industrials a sos respectius obrers l’últim dia de cada mes, independentment de les setmanades amb què actualment se’ls retribueix; i

Quart. Estan compresos en aquest augment tots els setmanals i també per consegüent els majordoms i ajudants de fàbrica.”

“Comunicades aquestes tarifes a la representació obrera –continua dient la memòria–, manifestà aquesta la seva disconformitat, formulant una demanda d’una pesseta diària d’augment per obrer, que no pogué ésser atesa, donant lloc a què s’alteressin les relacions de bona harmonia entre ambdues representacions, ja que, amb tot i les variades entrevistes tingudes per arribar a una solució, aquesta no fou possible, motivant això un conflicte social.” La resposta dels obrers fou la vaga general, “deixant de comparèixer al treball el

1 La minoria republicana de l’Ajuntament va presentar una protesta formal adreçada a l’alcalde, manifestant que, “representa no solament als que com ella pensa, si que també an aquells elements que treballan, que produeixen, als que formen l’engranatge d’aqueixa gran roda que fá que el mont vagi endavant. Protesta indignada de les mides de reprensió adoptades per les autoritats, fins al extrem de privar de reunir-se els obrers de nostre ciutat. Dongs els nostres treballadors no han donat cap motiu, per prendre, tant extrema resolució”. La protesta fou presentada a la sessió ordinària de segona convocatòria del 10 de febrer de 1916.

Figura 5. Full volant del Sindicat Unió de l’Art Fabril (Gener 1917). AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat. Impremta (AMH 3058).

dia senyalat la casi totalitat del obrers perteneixents a la indústria llanera, veient-se, per tant, interromput el funcionament de les nostres fàbriques i presentant el conflicte un aspecte de gravetat extraordinaria.” (UIS. *Memòria 1916*, p. 4-5.) La vaga va començar el dia 14, després d’èsser suspesos, per ordre governativa, diversos actes dels obrers per al seguiment de la vaga¹ i “l’aspecte de gravetat extraordinària”, ho era de debò, perquè les empreses que havien anat a la vaga, segons consta a l’*Estadística de las Huelgas*, emplenada per la Junta Local de Reformes Socials (JLRS) per enviar a l’Institut de Reformes Socials (IRS), foren “todas las de la localidad”.

Patrons i obrers es van entrevistar amb l’alcalde i també amb el governador civil, el qual els va persuadir de la conveniència d’arribar a un acord sota

Figura 6. Full volant del Sindicat Unió de l'Art Fabril (Febrer 1916). AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat. Impremta (AMH 3057).

82

la presidència de l'alcalde. Aquesta persuasió anava acompanyada de la detenció de sindicalistes de les diferents seccions de la FOS i de la presència de dos-cents membres d'infanteria i cavalleria de la Guàrdia Civil als carrers i les fàbriques. La reunió d'obres i patrons sota la presidència de l'alcalde fou llarga i accidentada: la UIS mantenia les seves postures; els obrers no volien transigir. Finalment s'arribà a l'acord que posava fi al conflicte:

Primer. Establir un augment transitori setmanal en la forma següent:

- Jornals de més de 15 ptes. fins a 22,50 ptes.: 1,50 ptes.
- Jornals de més de 22,50 pessetes: 2,25 ”
- Obreres, sigui quin sigui el jornal actual: 1,00 ”

Segon. Aquests augments regiran fins al 31 de gener de 1917. Una comissió mixta de les representacions patronals i obrera, sota la presidència de l'alcalde, es constituirà abans d'aquesta data per a la revisió dels augments transitoris.

Aquest augment transitori aconseguit, però, no s'estengué al sector cotoner, on el nombre de dones era majoritari. Ja al míting celebrat al Teatre Cervantes el dia 16 de febrer, que posava fi a la vaga general, Encarnació Dulcet, presidenta del Sindicat d'Obrers i Obreres de la Indústria Cotonera, creat al maig de 1913 i del qual formaven part Agustina Vila en qualitat de vicesecretària, Paula Altimira com a tesorera i Antònia Corominas i Enriqueta Torras com a vocals (LUQUE, 1996, p. 214), es queixava amargament:

“[me] extraña no se hayan hecho gestiones para [que] las que trabajan en el algodón tengan iguales ventajas que los de la lana porque es una vergüenza que mañana vayan á trabajar en las mismas condiciones”.

Els ferroviaris van respondre a la crida de vaga d'àmbit estatal del 12 al 19 de juliol, la qual es desenvolupà en un context d'estat de guerra (del 13 al 22) i suspensió de les garanties constitucionals (del 13 de juliol a l'11 d'agost), i durant la qual un ferroviari fou detingut a l'estació per cridar a favor de la vaga. Daniel Anguiano, president del Comitè de la Federació Ferroviària i redactor en cap d'*El Socialista*, fou detingut, com també Francisco Largo Caballero, Vicente Barrio, Julián Besteiro i Salvador Seguí, que eren a Barcelona per preparar la jornada del dia 16 de protesta contra l'augment de les subsistències que impulsaven la UGT i la CNT, i per signar l'acord de fer un dia sencer de vaga abans de tres mesos. Es militaritzaren els ferrocarrils i s'obligava els soldats i el personal a dur un braçalet identificador. De sabotatges, resistències i detencions n'hi hagué per tota la península. Aquesta vaga aconseguí el reconeixement dels sindicats a les companyies estatals mitjançant un RD de 10 d'agost. La repressió posterior va fer que no hi hagués cap vaga a la ciutat fins a l'octubre.

La última vaga de caràcter laboral fou la que es va fer al sector dels constructors de carruatges i ferradors del 16 al 30 d'octubre. Hi treballaven 33 persones (13 constructors de carruatges i 20 ferradors). Feren vaga 28 (13/15 respectivament). Demanaven un augment del salari de 0,50 ptes./dia., la jornada de 9 h (treballaven 58 h/setmana) i l'admissió preferent dels obrers de la vaga de 1914. Aconseguiren un augment de 0,25 ptes /dia, treballar 9,50 h i la tercera petició.

Tot novembre i mig desembre passaren sense cap altre conflicte a la ciutat. Però el preu de les subsistències no parava de créixer: l'increment acumulatiu des de 1913 ja era d'un 8,5%. Però aquell 1916 era el pitjor, perquè registrà un augment d'un 5,35% respecte a 1915. Tenint en compte aquesta situació, pràcticament totes les organitzacions ciutadanes s'afegiren a la vaga general convocada per la UGT i la CNT per al dilluns dia 18 de desembre en protesta contra l'augment de les subsistències. Aquell dia la ciutat restà paralizada: tancaren fàbriques, comerços, tallers, botigues... Fou

una vaga general de 24 hores, i a la ciutat patrullaren les forces de la Guàrdia Civil per evitar que es pertorbés l'ordre públic, que era la preocupació més gran de les autoritats, com es desprèn de l'ofici adreçat per l'alcalde, Andreu Camps, al governador civil el 19 de desembre: *“Restablecida la normalidad en esta población, cumple esta Alcaldia con un grato deber al hacer presente a V.E. la actividad y el celoso comportamiento observado por las fuerzas de la Guardia Civil con motivo del paro general efectuado en el día de ayer, gracias a los cuales no se registró ningún incidente ni se perturbó afortunadamente el orden público. Débese todo ello especialmente a las acertadas medidas tomadas por el jefe de dichas fuerzas, el Capitán D. Manuel Tegido Gimeno, cuya conducta y proceder le hacen acreedor á los mayores elogios”*.

1917: un any revolucionari

L'art fabril, com era de preveure després de l'experiència de l'any anterior, va augmentar la pressió a mesura que s'acostava la data de revisió de l'augment transitori de l'any anterior. Però, a diferència de 1916, aquesta vegada la vaga va ser força més llarga: des del 21 de febrer fins al 8 de març de 1917 (tretze dies). Aquest cop, dels 12.000 treballadors ocupats al sector, uns 9.600 anaren a la vaga, mentre que els qui no s'hi adheriren foren generalment els setmanals. La vaga s'estengué a les obreres esborradores, escutidores, cosidores i nuadores, i també als treballadors cotoners.

La Unió Industrial, després del 31 de gener de 1917, data en què acabava l'augment transitori dels jornals establerts l'any anterior, “entenent que subsistien les mateixes circumstàncies i causes que motivaren la seva creació, acordà prorrogar-lo per un any més”. Posteriorment, però, i a causa del fet que les subsistències encara havien tingut nous encariments, decidí un nou augment d'un 50% sobre l'augment transitori anterior, i el deixà establert de manera indefinida “i mentre les circumstàncies ho justifiquin, en la següent forma:

Jornals fins a 15 ptes. la setmana, de transitori
1'50 ptes.

“de més de 15 ptes. fins a 22'50 “2'25”

“de 22'50 en endavant “3'40”

Les obreres, qualsevol que sia el jornal “1'50”

La reivindicació obrera, però, es concretava a establir de manera fixa l'augment transitori de l'any anterior i un augment de 2,50 ptes. per setmana per a tota la gent treballadora, sense distinció d'oficis, sexes ni edats, i l'abolició de les recuperacions (sobretot degudes als talls de corrent elèctric). A aquestes reivindicacions s'hi afegiren les de cobrar mitja setmana en cas de malaltia i, en cas d'accidents de treball, cobrar el doble del que estava previst per la llei d'accidents del treball. Donaven a la Unió Industrial 48 hores per contestar. Aquestes noves bases no agradaren gens a la UIS, que les rebutjà perquè les jutjava d'inoportunes i insistí en la seva proposició del nomenament d'una comissió mixta per a la qüestió dels salaris. La resposta del SUAF fou la declaració de la vaga general a tota la indústria tèxtil.

Durant aquest conflicte, els enfrontaments entre patrons i obrers van adquirir nivells de radicalitat elevats, i la intervenció de tercers va quedar descartada des de bon començament per ambdues parts, perquè consideraven que era una ingerència externa en els afers propis. Fins i tot la intervenció en el conflicte del governador civil, José Morote, fou obertament refusada per part d'obriers i patrons. D'entrada, la Unió Industrial mantingué una actitud de tancar-se en banda, com ella mateixa explica: “El criteri en què s'inspirà la Unió davant del conflicte fou el de sostenir una franca i decidida resistència passiva, prescindint de reunions i entrevistes amb els associats i els obrers i fins amb les autoritats”. La seva actitud fou la de no cedir ni un pam de terreny: “Com sigui que la vaga seguia en peu i preocupava al senyor Governador per la temença que es convertís en un conflicte d'ordre públic, aquesta Autoritat feu tota la pressió possible a la Junta Directiva de la Unió, però aquesta es mantingué intransigent, d'acord amb l'esperit que regnava entre els seus associats.” Aquesta actitud d'intransigència patronal obtingué l'èxit que se n'esperava: “Després de tretze dies de vaga, el conflicte quedà per si sol acabat, tornant els obrers al treball sense cap conveni ni intel·ligència amb la representació obrera.” (UIS, *Memòria 1917*, p. 5)

Efectivament, no s'aconseguí res, malgrat el suport demanat als sindicalistes de Barcelona i de Terrassa, dels quals aconseguiren un ajut econòmic d'unes 2.000 ptes. aproximadament per part dels pri-

mers i un conflicte reivindicatiu de solidaritat dels segons. Les pèrdues salarials dels obrers ascendiren a 436.800 pessetes. El dijous dia 8 de març es tornava a la feina amb les mans buides. L'endemà, dia 9 de març, arribava el governador civil per constituir la comissió mixta de patrons i obrers que havia de revisar els jornals i dictaminar sobre la resta de qüestions plantejades a la vaga. La UIS nomenà els individus que havien de formar la Comissió; els obrers, però, es mostraren disconformes amb la comissió mixta proposada pel governador i, en una assemblea general celebrada el dia 11, el sindicat Unió de l'Art Fabril acordà que:

84

- “1 Considerando que los intermediarios son siempre de fatales consecuencias para las aspiraciones proletarias, mayormente cuando son autoridades y eso nos lo está demostrando cada día más la práctica, la Asamblea rehúsa toda intervención de esta naturaleza.*
- 2 Considerando que la revisión de salarios y los informes referentes a lo de recuperar y velar, que pide el gobernador, servirían tan sólo para enredar el asunto, sobran los informes mencionados, como sobra también la comisión mixta para la revisión de los salarios.*
- 3 Las bases que han sido objeto de este conflicto quedan en pie para defenderlas cuando creamos oportunas las circunstancias.*
- 4 Ponerse en relación con los compañeros de Tar-rasa en los trabajos de organización de estas dos localidades y resto de las comarcas para ir juntos a conquistar las bases presentadas anteriormente y también los demás asuntos que se vayan presentando.”*

La Unió Industrial, eufòrica, i conscient que obtenia una gran victòria, podia concloure que “la vaga general de l'art tèxtil (...) no tingué més conseqüències que l'estar tretze dies sense treball i la demostració exacta de què quan la causa és justa la energia i la enteresa de caràcter són les millors armes per a defensar-la”. (UIS, *Memòria 1917*, p. 5-6)

La FOS, en canvi, patí una derrota molt important. A causa del fet que, com a conseqüència de la guerra europea, es produïa a ple rendiment, es podia permetre un cert luxe en el terreny reivindicatiu: presentar unes bases de treball i donar només unes hores

Figura 7. Estralls causats durant la revolta del mes d'agost de 1917 a la façana del bar El Diluvio, (regentat per Magí Marcé) a la carretera de Barcelona, cantonada amb carretera de Molins de Rei. Edició postal. Autor desconegut (AHS).

de termini per a una resposta positiva amb la convicció que la patronal es trobaria entre l'espasa i la paret, perquè en cas contrari no podria respondre a les seves comandes. L'error de càlcul de la veritable capacitat de resistència patronal feu que els obrers es veiessin abocats a una vaga en què l'encariment desorbitat de les subsistències jugà negativament en contra seva. Aquesta derrota obria la possibilitat que la patronal

85

Figura 8. Edifici de la “Federación Obrera” al carrer de l’Estrella número 110, de Sabadell, canonejat durant la vaga general entre els dies 13 i 15 d’agost de 1917. Autor desconegut (AHS).

jugués, en el futur, la carta de negar-se a reconèixer els sindicats obrers.

Finalment, de l’11 al 24 de juny, 34 dels 44 tintorers de la Casa Estruch feren una vaga de dotze dies per l’acomiadament de dos sindicalistes que es negaren a recuperar i organitzar els obrers. El sindicat denunciava que inicialment l’amo no els va voler rebre, argumentant que no reconeixia el sindicat, i que els va dir que anessin a entrevistar-se amb la Unió Industrial, proposta que van rebutjar. I es preguntaven retòricament si la UIS i el burgès estarien d’acord en aquest punt, i també si havia estat la UIS qui havia orientat l’acomiadament. Efectivament, aquesta fou una tàctica posada en marxa per la UIS durant aquells anys, sobretot després de la derrota obrera de la vaga general de febrer-març. El full cridava els treballadors a lluitar fins a vèncer i fixar el principi que als obrers conscients no se’ls podia acomiadar per caprici. Tot seguit, els teixidors de la Casa Pujolà sostingueren una vaga de sis dies (del 25 al 30 de juny), també contra l’acomiadament de treballadors per negar-se a recuperar. Els teixidors, en un full volant, demanaven suport fins

a aconseguir la readmissió i cridaven a imitar la seva conducta amb un “¡Abajo el recuperar!”.

Aquell 25 de juny, davant els moviments de les Juntes de Defensa i de les notícies que arribaven a la Cort de les campanyes d’agitació que, segons el Govern, anaven encaminades a atacar els fonaments de l’ordre social i a procurar l’indisciplina militar i presentar Espanya davant l’estranger com un país minat per tota classe de passions revolucionàries i proper a les majors violències i atemptats, se suspnien novament les garanties constitucionals a tot l’Estat. No s’aixecaren fins al 19 d’octubre.

L’1 d’agost, el mateix dia que moria a Castellterçol el president de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba, Josep Gorriz Pastor, delegat a Sabadell del sindicat Unió Ferroviària (secció Barcelona-Nord), comunicava a l’alcalde que s’havia acordat la vaga per les directives i que, complint aquest acord, els ferroviaris de la demarcació secundarien el moviment. A partir d’aleshores, la situació política del país, agreujada per la intervenció de les Juntes de Defensa militars, l’apropament entre els partits anti-

monàrquics i el socialista i les federacions obreres, l'acord de les minories parlamentàries de les esquerres, les recurrents crisis polítiques de govern, l'Assemblea de Parlamentaris, del 5 i del 19 de juliol, i la vaga de ferroviaris del mateix 19 a València, "*hace que se condense en la atmósfera la electricidad productora de la huelga ferroviaria del mes de agosto*" (IRS, 1921, p. 22).

La vaga general fou declarada el 13 d'agost per la UGT i el Partit Socialista, i va comptar amb el suport de la CNT a Catalunya; demanava la constitució d'un govern provisional que assumís el poder executiu i preparés la celebració d'eleccions, i unes corts constituents que abordessin els problemes fonamentals de la constitució política del país. En resposta, el Consell de Ministres declarava l'estat de guerra a tot el país. A Sabadell la vaga fou total, i hi va haver 13 morts i 35 ferits. La seu de la FOS fou bombardejada, com també el bar El Diluvio, de la Mata.

No detallarem més com va anar aquesta vaga, perquè Andreu Castells (1978, p. 15.42-15.57) la ressegueix fil per randa. Només hi afegirem que, a inicis de novembre, els presidents del Gremi de Fabricants, la Cambra de Comerç i la Unió Industrial van visitar el capità general de la província per fer-li entrega de "la cantitat assignada a les classes i individus d'Exèrcit que prestaren servei en aquesta ciutat durant els successos del mes d'agost últim, havent la expressada autoritat manifestat el seu agraïment amb tal motiu".²

Com a mostra de com la patronal sabadellenca i la terrassenca anaven juntes en tot el que tenia relació amb els afers laborals, a inicis de novembre tant l'Institut Industrial de Terrassa com la Unió Industrial de Sabadell acordaren augmentar "*expontaneamente*" en un 50% les mensualitats extraordinàries "*teniendo en cuenta el alza creciente que van experimentando los artículos de primera necesidad*".³

L'Energia Elèctrica S. A. anunciava a inicis de desembre que establiria una reducció del servei de fluid elèctric de dues hores diàries, que aplicaria per grups d'industrials alternativament, perquè havia tingut una avaria important a la maquinària de la seva central tèrmica, la qual no podria ser reparada abans d'un mes. Això va fer que una comissió del Gremi de Fabricants es reunís amb el director de l'Energia per protestar i

fer evidents els perjudicis que això causaria a les indústries locals, i el Gremi també es va reunir amb els seus associats per combinar el treball de tallers i fàbriques. Però el dilluns 31 de desembre, el Gremi de Fabricants emetia un comunicat a tots els seus socis explicant que no havia arribat a cap solució ni amb la companyia elèctrica ni amb els obrers, els quals havien abandonat la feina el dia 12 "contra la voluntat d'aquest Gremi i dels nostres industrials, convertint-se en un conflicte social lo que en un principi era una qüestió entre la Companyia i els seus abonats". Davant la situació, el Gremi deixava en mans de la Unió Industrial la resolució del conflicte laboral. El conflicte afectà totes les fàbriques mogudes per força elèctrica i s'allargà fins al 8 de gener de 1918.

El 23 de desembre s'havia decretat per l'autoritat militar la llibertat provisional d'Adolf Sanfeliu Viadé, que havia estat acusat de la mort del guàrdia civil Francisco Morilla durant la vaga general d'agost a la taverna El Gurugú, i també de Jaume Vinardell Planas. L'any acabava amb la creació d'una comissió integrada pels sindicats de la FOS per recaptar fons per a la reconstrucció del local de l'*Obrera*, destruït per les canonades de l'exèrcit en la vaga d'agost, amb l'expedició de postals representatives de la repressió. La temperatura a la ciutat havia baixat aquells dies fins a 6 graus sota zero. El preu mitjà de les subsistències havia crescut a finals d'any un 11,07% respecte al 1916 i l'increment acumulatiu respecte al 1913 era d'un 120,53%.

1918: l'apex de la conflictivitat

L'any 1918 registrà el nombre més alt de vagues del període 1914-1918. Destacaren tres vagues generals: una al gener, protagonitzada gairebé exclusivament per dones; una altra al juliol i una altra a l'octubre, ambdues protagonitzades pel combatiu ram de l'aigua. A la del juliol hi va haver una amenaça de locaut patronal, i a la d'octubre el locaut es va dur a terme; per solucionar-la, van haver d'intervenir el governador civil de la província, Carlos González Rothwos, el diputat sabadellenc a Corts Francesc Llonch, i fins

² *Revista de Sabadell*, 03.11.1917.

³ *Revista de Sabadell*, 11.11.1917.

87

Figura 9. Interior de la “Federación Obrera” de Sabadell, destruït a les dues setmanes de la vaga dels dies 13 al 15 d’agost del 1917. Edició postal. Foto d’autor desconegut (AHS).

i tot el president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch.

Quant a la vaga iniciada el 17 de desembre de 1917, el dijous 8 la Unió Industrial i el sindicat Unió de l’Art Fabril arribaren a un acord i signaren un conveni segons el qual durant els mesos de gener i febrer es treballarien 55 hores i se’n cobrarien 60, i durant els mesos de març i abril, en cas que continués la reducció per manca de corrent elèctric, es treballarien 57’50 hores setmanals i també es cobrarien 60 hores. La UIS publicava una circular aclarint que l’horari només afectava les fàbriques mogudes per electricitat.

Aquella mateixa setmana, el dissabte 13, una manifestació de dones recorria els carrers de la ciutat cridant contra l’augment de les subsistències, seguint l’exemple de les manifestacions que es feien a Barcelona, on milers de dones es manifestaven diàriament des del dia 10 i on hi havia detencions i enfrontaments amb la Guàrdia Civil. Diumenge 14, a Barcelona, dues mil dones anaren en manifestació a l’Ajuntament reclamant l’abaratiment dels preus dels

queviures, i després es dirigiren al Govern Civil, on foren durament reprimides. Durant aquells dies hi hagué manifestacions de protesta de dones a gairebé totes les grans ciutats espanyoles: Màlaga, on dues resultaren mortes per la repressió, Cadis, València, Saragossa, Bilbao, Santander, Sevilla, etc. A Barcelona destacà Amàlia Alegre, la qual, junt amb altres dones rellevants, com Roser Dulcet, germana d’Encarnació Dulcet, encapçalaren un moviment exclusivament femení contra l’abusiu preu de les subsistències i els acaparadors que comportà la imposició d’un ban per controlar l’abastament i taxar els preus, la dimissió del governador civil, Ramón Auñón, i l’estat de guerra, que es decretà el 26 de gener, per tal d’apaivagar el conflicte. Aquest s’inicià al carrer de l’Om, on Amàlia Alegre portava un cartell amb les consignes “¡Abajo las subsistencias!” “¡Fuera los acaparadores!” “¡A defenderse del hambre!” “¡Por humanidad, mujeres a la calle!”. A Sabadell, el divendres 23 la FOS celebrava un míting al Cervantes, ple de gom a gom, en el qual prengueren la paraula diverses dones de Barce-

Figura 10. Interior de la "Federación Obrera" de Sabadell, destruït a les dues setmanes de la vaga dels dies 13 al 15 d'agost del 1917. Edició postal. Foto d'autor desconegut (AHS).

lona, entre elles Roser Dulcet i Libertad Roldan, que cridaren a no anar a treballar l'endemà i recórrer la ciutat per obligar els comerciants a vendre les subsistències al preu d'abans de la guerra. Reclamaren també suprimir l'impost d'inquilinat, que es rebaixessin els lloguers dels habitatges i una àmplia amnistia. L'endemà es formaren diversos grups de dones per la Rambla i la plaça Major, que foren dissolts per la Guàrdia Civil i la cavalleria al carrer Lacy i Riego. També van fer diverses càrregues al carrer Sant Pere. A la tarda, l'aturada fou més general i s'organitzà una manifestació que s'adreçà a l'Ajuntament amb un cartell que hi deia "Abaratamiento de las subsistencias". Una comissió protestà davant l'alcalde per l'alt preu de les subsistències i exigí posar fi als abusos de revenedors i acaparadors. Des del balcó de l'Ajuntament, les dones exposaren a les manifestants la trobada amb l'alcalde, el qual digué el següent: que havia fet tot el possible perquè els preus no s'apugessin; que no

depenia només d'ell la rebaixa, sinó també del governador; que els transports ferroviaris i marítics contribuïen a la situació actual; que hi hagués calma... i que no hi podia fer res, perquè s'havia declarat l'estat de guerra a la província i els permisos calia demanar-los a l'autoritat militar. El dissabte 26 arribava a Barcelona el nou governador civil, Carlos González Rothwos. Es publicà un ban de guerra i foren suspeses les conferències telefòniques i telegràfiques, els diaris *La Lucha* i *Solidaridad Obrera* i el setmanari *Tierra y Libertad*, i es practicaren nombroses detencions. Una companyia d'infanteria de caçadors de Reus es va allotjar al Taulí i foren clausurades la FOS, la FRR i la Cooperativa La Sabadellenca. Progressivament, les dones anaren tornant a la feina.

Després d'aquesta vaga, no n'hi va tornar a haver cap altra fins a la dels paletes del 20 de maig i, a partir d'aquell moment, en tots els mesos de l'any se'n van convocar, amb una característica rellevant, però: pràc-

ticament totes foren guanyades pels obrers. En 8 mesos hi va haver 18 vagues, fet que fa impossible de fer un seguiment exhaustiu de cadascuna. Per raó d'espai, només ens podem detenir en les més rellevants.

Els sindicats obrers anaven agafant embranzida. En el Congrés de Sants de la CNT, entre el 28 de juny i l'1 de juliol, en el qual es van crear els sindicats únics de ram, els delegats sabadellencs portaven la representació de gairebé 2.800 afiliats. Aquesta organització sindical explica en bona mesura els èxits assolits en les seves lluites.

La primera vaga del ram de l'aigua anà del 5 al 27 de juliol (disset dies). Hi treballaven 1.195 persones (mil homes, quaranta dones, seixanta nois i seixanta noies, vint nens i quinze nenes) i feren vaga 1.010 (815 homes, quaranta dones, seixanta nois, seixanta noies, vint nens i quinze nenes). Demanaven el reconeixement del sindicat, reducció de la jornada laboral, augment salarial (mínim 40 ptes.), el jornal sencer en el cas d'accidents de treball, fixació de plusos per feines extraordinàries, com també el permís previ de la secció del sindicat del ram de l'aigua per a fer-ne. El 14 de juliol la vaga es va estendre als oficis similars i el 16 els fabricants llaners que no pertanyien a la UIS s'hi van adherir i van avisar que si el 20 no es tornava a la feina, es tancarien les fàbriques. Les autoritats feren gestions i l'alcalde va publicar un ban que cridava a anar a treballar. El Sindicat d'Obrers de l'Art Fabril de Terrassa es va solidaritzar amb la vaga i es van negar a treballar tintorers, aprestadors i altres acabadors les peces provinents de Sabadell, i van advertir que farien vaga general si els hi obligaven. Mentrestant s'havia constituït la Unió de Sindicats Catòlics Lliures (abans Unió Professional Obrera), que es desmarcà de la vaga per tal de trencar-la. El 23 de juliol la UIS, que amenaçava amb un locaut, ajornà per al dilluns 29 el tancament de les fàbriques perquè al Govern Civil es va acordar una comissió arbitral de sis patrons i sis obrers presidida pel governador perquè revisés i regulés la feina i els jornals. Van acordar augmentar un 50% el plus transitori que es pagava per a subsistències. Tothom va tornar a treballar i no hi hagueren acomiadats.

4 Arxiu del Gremi de Fabricants de Sabadell (d'ara endavant AGFS), Unió Industrial de Sabadell (d'ara endavant UIS), *Llibre d'Actes de la SAT* (3.10.1918).

La vaga iniciada el 6 d'octubre al ram de l'aigua és coneguda per la de la "jornada laboral de les 9 hores". S'allargà fins al 9 de desembre (54 dies). El nombre aproximat de treballadors al ram era de 1.300, i anaren a la vaga gairebé tots: 1.104. L'origen d'aquesta vaga a Sabadell cal situar-lo en la vaga que els obrers del ram de l'aigua de Terrassa començaren el 9 de setembre de 1918 i que s'allargà fins al 16 de desembre, catorze setmanes més tard. La vaga adquirí ràpidament el caire de radicalitat i violència que caracteritzà els conflictes sociolaborals d'aquella època, i el 16 fou tirotejat un carro carregat de peces amb destí a Sabadell, amb l'objectiu d'aprestar els gèneres que no es podien treballar a Terrassa a causa de la vaga. Així, la vaga a Sabadell començà justament en una important casa d'aprestos i tints local, la de Joan Grau i Puig, el 30 de setembre, quan els seus 70 obrers es negaren a treballar gèneres procedents de Terrassa. Immediatament es reuní la Secció d'Aprestos i Tints de la UIS, que acordà "*operar los géneros*" procedents de Terrassa. A més s'acordà que "*se ha previsto que esta decisión puede llevar a la huelga general de nuestras industrias, pero todos convenimos estar dispuestos a afrontar (sic) todos los perjuicios para lo que afecta a nuestra personalidad como a nuestros intereses, en aras de nuestra dignidad*". En previsió, s'acordà dur a terme les gestions pertinents per reprimir els vaguistes en cas de necessitat: "*Teniendo en cuenta que esta actitud puede llevarnos graves represalias acordamos transmitir a la Junta Directiva de la Unión Industrial los acuerdos tomados en esta reunión, al mismo tiempo que hacerle presente la necesidad de hacer escuchar la voz de nuestra Unión a las altas esferas y exigirlos las garantías debidas para que salvaguarden nuestros intereses.*"⁴

El 3 d'octubre, el Sindicat Ram de l'Aigua presenta les seves bases de treball:

- 1 Jornada de 9 hores.
- 2 Jornal diari de 6 pessetes.
- 3 Anular l'augment transitori i que restin efectius.
- 4 Abonament de la setmanada sencera, encara que s'hagi d'abandonar aquest per causes de força major o compti la setmana amb altres dies festius.
- 5 Els treballs nocturns seràn retribuïts amb 2 ptes. setmanals.
- 6 Esperen la resposta dels patrons dins de 24 hores.

La resposta de la UIS fou el dia 8, i no va acceptar cap d'aquestes bases. Així, doncs, el dia 10 d'octubre, la resta d'obriers del ram de l'aigua secundaren la vaga. Els sabotatges, actes de violència i coaccions dels obrers sovintejaren. Com en la vaga de Terrassa, a Sabadell es cremaren amb àcids corrosius les peces que transportaven els carreters des de les fàbriques als despatxos. La mateixa pràctica es donava a l'interior de les fàbriques amb els plegadors de fil ordits per portar als telers. La reacció patronal del ram fou el tancament d'empreses: "*Primero: Desde el proximo lunes día 21 quedarán absolutamente cerradas las fábricas de Aprestos y Tintes.*" A més, es forçava la resta de fabricants a secundar la vaga sota l'amenaça directa de no treballar-los peces: "*Cuarto: Hasta tanto los fabricantes de tejidos dejen de fabricar géneros o al menos con una proporción de un 85 por%, entonces los aprestadores, tintoreros y acabadores volverán a efectuar operaciones a medida del personal que tengan y puedan poseer.*"⁵ A partir del 18 d'octubre es comença a posar en marxa el locaut patronal, de manera gradual, a totes les empreses de l'art fabril. El 19 d'octubre es continuaven a comiadant teixidors i es temia que la vaga es convertís en general a tot l'art fabril. De fet, a partir del dissabte 19 s'advertia els obrers de la indústria tèxtil llanera que, en concloure la setmana les peces que tenien als telers, restaria suspès el treball per temps indeterminat. El diumenge 27 arribaven forces de la Guàrdia Civil per engrossir el destacament permanent de la ciutat.

La Unió Industrial es va plantejar obrir les seves fàbriques a partir del dilluns 4 de novembre amb l'amenaça que els obrers que no compareguessin a la feina sense cap causa justificada es considerarien acomiadats i el patró podria ocupar les vacants amb altres obrers. Alhora, extremava les precaucions per evitar violències i atemptats contra els setmanals, fins al punt que va plantejar-se de retenir-los dins les fàbriques i facilitar-los gratuïtament allotjament i manutenció. Un cop obertes les empreses del ram de l'Aigua, a les quals només acudiren els setmanals, i no pas tots, la Junta Directiva de la Secció d'Aprestos i Tints (SAT) de la UIS s'encarregava de castigar aquells industrials que no se solidaritzaren amb la vaga: "*...a estos señores no se les puede operar sus géneros hasta después*

de haber servido completamente a los fabricantes que han cumplido fielmente las órdenes de dicha Junta Directiva."⁶

L'11 de novembre, el mateix dia que el mariscal Foch dictava als seus generals l'ordre que a les 11 hores havien de restar suspeses les hostilitats a tots els fronts i que fins a nova ordre les tropes aliades no farien cap pas més enllà de la línia en què es trobesin, de manera que es donava per acabada la guerra, es reunia la Secció d'Aprestos i Tints de la UIS, que acordà unes bases de vuit punts per negociar amb el Sindicat Ram de l'Aigua, entre les quals destaquen el reconeixement oficial del sindicat per part de la UIS i la jornada de 54 hores setmanals a raó de 9 hores diàries, dissabtes inclosos. El dia 13, la Unió Industrial celebrava reunió general extraordinària per discutir aquestes bases, que foren rebutjades per la gran majoria de socis, reunió en la qual s'acordà continuar com estaven i no accedir a cap de les demandes presentades pels obrers. Fins i tot les reunions de patrons i obrers del ram de l'aigua amb el governador civil no dugueren a bon port: el locaut patronal es mantenia i també les reivindicacions dels obrers. El dilluns dia 2 de desembre, més de 8.000 obrers es trobaven sense feina pel locaut patronal, per bé que algunes fàbriques de teixits i set o vuit filatures d'estam, desobeïnt les ordres de la UIS, continuaren treballant. La Guàrdia Civil redoblava les precaucions a tota la ciutat. Finalment, a principis de desembre, el diputat a Corts pel districte de Sabadell Francesc Llonch s'oferí per acostar les dues parts en conflicte. L'alcalde, Joan Vidal, feia entrega de l'alcaldia el dia 1 de desembre al seu company de files de la Lliga Regionalista Pere Pascual Salichs. Es formà una comissió mixta de patrons i obrers amb intervenció del governador civil i, fins i tot, del president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch, i el dissabte dia 7 s'arribà a l'acord següent:

- Primera. Concedir la jornada de 9 h dissabte inclosos.
- Segona. No permetre a les fàbriques, tints, molins, etc. la presència de delegats sindicals.

5 AGFS, UIS, *Llibre d'Actes de la SAT* (16.10.1918).

6 AGFS, UIS, *Llibre d'Actes de la SAT* (05.11.1918).

7 AGFS, UIS, *Libro de Actas N° 3 de la Unión Industrial de Sabadell* (acta del 30.12.1918).

- Tercera. Llibertat d'acomiadament per part dels patrons.
- Quarta. Acceptar la resta de bases dels obrers, tret d'algunes excepcions.”

Els treballadors tornaren a la feina el dilluns dia 9. El 14 de gener de 1919 se signà un nou conveni entre patrons i obrers davant del president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch, en què es reafirmaven les 54 hores setmanals del torn de dia i les 48 hores del torn de nit, i s'obligava els patrons a mantenir en bones condicions higièniques les fàbriques, a no admetre menors de 14 anys, a substituir-los i a comprometre's a una revisió dels jornals abans del 13 de març de 1919.

Pocs dies abans de Nadal, la Societat de Patrons Fusters i el Sindicat d'Oficials Fusters posaven fi a la segona vaga més llarga de tot el període dels anys de la Primera Guerra Mundial. Iniciada el 27 de setembre, se signà el conveni el dia 21 de desembre a l'alcaldia (73 dies). Els obrers aconseguiren un augment de 0,50 ptes./dia i que en cas d'accident de treball els patrons havien d'abonar la totalitat del jornal. Els patrons acceptaren tots els obrers anteriors a la vaga, salvant crisis de feina, malfeiners, etc., i ambdues parts es comprometeren a posar-se d'acord quan sorgís un conflicte de feina abans que esclatés. Les bases regirien a partir del 23 de desembre.

En la darrera reunió de la Unió Industrial de Sabadell de 1918, celebrada el dia 30 de desembre, s'acordà que, en el cas de no obtenir el 75% de fabricants adherits als acords presos per la Secció de Teixits en la reunió dels 16 del mateix mes, es convocaria “*a dicha Sección para proponerle la disolución de la Unión Industrial*”.⁷ El Sindicat Unió de l'Art Fabril ja els demanava la jornada de 9 hores diurnes i 7 de nocturnes, amb una tàctica original: un cop completades les 9 hores de feina, anar-se'n de les fàbriques. La Secció de Teixits entenia que el que calia fer era deduir de la setmanada la part corresponent de les hores deixades de treballar, com també el transitori respectiu; les seccions de Filats de Llana i Regenerats de Llana i Cardes entenien que l'endemà no havien d'obrir-se les fàbriques fins que els obrers estiguessin disposats a fer la jornada legal. Aquí començava el principi de la fi de la Unió Industrial de Sabadell.

Conclusions

Sobretot després de 1916, amb l'encariment de les subsistències per l'acaparament derivat de la Primera Guerra Mundial, s'incrementaren les actituds de bel·ligerància entre obrers i patrons. La patronal sovint es negava a negociar amb els obrers, i recorria a l'auxili de les forces d'ordre públic i a l'exèrcit per reprimir-los, trencar la seva resistència i imposar els seus criteris al terreny laboral, el qual considerava propi i intransferible. També les reivindicacions obreres anaren adquirint un to cada cop més radical, intentant imposar les seves reivindicacions en poques hores sota l'amenaça directa de la vaga general. En aquest context, eren les victòries obreres o patronals les que imposaven la llei, tot consolidant una cultura d'imposició sobre el contrari de la voluntat pròpia per sobre o al marge de les lleis. D'aquí fins el 1923, l'Estat de la Restauració, entrat en profunda crisi política, va poder fer ben poc per consolidar un sistema legal de relacions laborals: restava el camí obert a l'enfrontament i a la confrontació com a via de solució de la conflictivitat laboral. Aquest camí de violència social portà a l'etapa coneguda com a *pistolisme*, i serviria per justificar la dictadura de Primo de Rivera el setembre de 1923. ●

Bibliografia

Associació de Fabricants de Teixits de Llana, *Memoria*, 1919.

Muriel CASALS I COUTURIER (1975), “Repercussions de la Primera Guerra Mundial sobre la indústria llanera de Sabadell”, Tesina, [treball inèdit], 73 p.

Andreu CASTELLS (1978), *Sabadell, Informe de l’Oposició. O tot o res (1904-1918)*, Vol. 3, Sabadell: Edicions Riutort.

92 Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Sabadell (COCIS), *Memòria*, 1919, 1920.

Esteve DEU (1990), *La indústria tèxtil llanera de Sabadell, 1896-1925*, Sabadell (Nova Biblioteca Sabadellenca; 3), dirigida per Josep M. Benaül i Jordi Calvet.

Esteve DEU (1987), “Evolució de les condicions materials dels obrers sabadellencs de la indústria llanera en el primer quart del segle XX”, *Arraona*, núm. 1.

Esteve DEU (2009), “Extensió i intensificació de la conflictivitat laboral” dins J. M. BENAUL, *El Gremi de Fabricants de Sabadell, 1559-2009. Organització empresarial i ciutat industrial*, Sabadell: Fundació Gremi de Fabricants de Sabadell, Enciclopèdia Catalana, SAU, p. 257-263.

Rafael LUQUE FERNÁNDEZ (1996), “El moviment vaguístic i la Junta de Reformes Socials de Sabadell, 1900-1923. Conflictivitat social i mecanismes de consens”, 3 v. [inèdit].

Rafael LUQUE FERNÁNDEZ (1996a) (Dir.) *et al.*, *La ratlla de la precarietat. Condicions de vida de les famílies obreres a una ciutat industrial catalana: Sabadell, 1919-1925*, Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell.

Rafael LUQUE FERNÁNDEZ (1999a), “Les condicions de vida i de treball de les dones sabadellenques del primer quart del segle XX” dins *Dona i treball tèxtil*.

Sabadell 1900-1960, Sabadell: Museu d’Història de Sabadell, p. 49-68.

Rafael LUQUE FERNÁNDEZ (1999-2001), “La Junta de Reformes Socials de Sabadell, 1900-1923”, 1: *Arraona*, núm. 22, p. 11-32; 2: *Arraona*, núm. 23, p. 45-74; 3: *Arraona*, núm. 24, p. 37-64.

Josep M. POBLET (1971), *Aquell any 1917...* (Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa militars. La mort de Prat de la Riba), Barcelona: Pòrtic.

Fonts d’arxiu

AHS. Fons Municipal. Actes de la Junta Local de Reformes Socials. Llibre d’actes de la Junta (AMH 2736/3)

AHS. Fons Municipal. Expts. Generals de la Junta Local de Reformes Socials (1913-1921) [AMH 2722/10]

AHS. Fons Municipal. Vagues i conflictes laborals (AMH 1706)

AHS. Fons Municipal. Governació. “Constitución y régimen del Ayuntamiento, 1914-1915”, expt. 16/1915 (AMH 2651/4); expt. 19/1915 (AMH 2651/7); expt. 75/1916 (AMH 2103/1); expt. 21/1915 (AMH 2651/9)

AHS. Fons Municipal. Governació. “La minoría republicana protestando de las medidas de represión tomadas por las autoridades contra los obreros”, expt. 86/1916

AHS. Fons Municipal. Governació. “Adhesión a la manifestación para pedir á los poderes públicos una amnistia para los presos políticos y sociales”, expt. 26/1917 (AMH 2100/26)

AHS. Fons Municipal. Reunions i manifestacions, 1913-1916 (AMH 0782)

AHS. Fons Municipal. Reunions i manifestacions,
1916 (AMH 0783)

AHS. Fons Municipal. Reunions i manifestacions,
1916-1921 (AMH 0784)

AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat.
Impremta, 1913-1916 (AMH 3057)

AHS. Fons Municipal. Vigilància i Seguretat.
Impremta, 1916-1925 (AMH 3058)
Arxiu del Gremi de Fabricants de Sabadell (AGFS)

UNIÓN INDUSTRIAL DE SABADELL (UIS):
“Libro de actas de la Sección de Aprestos y Tintes
(1900-1919)”

“Libro de Actas de la Sección de Hilados de lana
(1900-1919)”

“Libro de actas de la Sección de Hilados
de Estambre (1902-1918)”

“Libro de actas de la Sección de Lanas Regeneradas
i Cardas (1904-1918)”

“Libro de actas núm. 3 de la Unión Industrial
de Sabadell (1918-1919)”

“Memoria 1916”

“Memoria 1917”

INSTITUTO DE REFORMAS SOCIALES (IRS):
(1918) *Estadística de las huelgas: memoria
(1915 y 1916)*, IRS, Madrid: Sobrinos de la Suc.
de M. Minuesa de los Ríos.

(1921) *Estadística de las huelgas: memoria de 1917 y
1918*, IRS, Dirección General del Trabajo e Inspección,
Sección de Anormalidades en la Vida del Trabajo, Ma-
drid: Sobrinos de la Suc. de M. Minuesa de los Ríos.

(1922) *Estadística de las huelgas: memoria de 1919
y resumen estadístico-comparativo del quinquenio
1915-1919*, IRS, Dirección General del Trabajo e
Inspección, Sección de Anormalidades en la Vida del
Trabajo, Madrid: Sobrinos de la Suc. de M. Minuesa
de los Ríos.

Prensa

El Diluvio, 1914-1918

El Socialista, 1914-1918

Revista de Sabadell, 1914-1918

Sabadell Federal, 1914-1917

Solidaridad Obrera, 1914-1918 ●

Annex taules

Taula A
Preus mitjos dels articles de primera necessitat des de 1913 fins a 1925

ARTICLES	MESURA	Preus mitjans 1913	Preus mitjans 1914	Preus mitjans 1915	Preus mitjans 1916	Preus mitjans 1917	Preus mitjans 1918	Preus mitjans 1919	Preus mitjans 1925	Dif. entre 1913-1925	1913-1925 (%)
Oli	Litre	1,60	1,60	1,60	1,50	1,75	2,07	1,96	2,84	1,24	77,50
Arròs	Quilo	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,83	0,90	0,15	20,00
Sucre	"	0,88	0,91	0,93	1,23	1,26	1,69	1,71	1,80	0,92	104,54
Bacallà	"	1,50	1,50	1,78	2,25	2,74	3,26	3,91	2,50	1,00	66,66
Cafè	"	5,79	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	7,72	10,46	4,67	80,65
Carbó cok	"	0,06	0,06	0,08	0,13	0,18	0,37	0,33	0,20	0,14	233,33
Carbó d'alzina	"	0,15	0,15	0,16	0,17	0,21	0,29	0,26	0,30	0,15	100,00
Carn de bou	"	2,50	2,50	2,50	2,63	3,15	3,50	4,69	4,69	2,19	87,60
Carn de xai	"	2,25	2,25	2,25	2,50	2,63	3,43	3,96	5,00	2,75	122,20
Cansalada	"	2,75	2,75	2,92	3,00	3,29	3,91	5,32	3,75	1,00	36,36
Carn de vedella	"	3,00	3,00	3,00	3,08	3,37	3,51	5,02	3,25	0,25	8,33
Cigrons	"	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,25	- 0,25	- 16,66
Mongetes verdes	Quilo	0,73	0,62	0,53	0,64	0,56	0,91	0,84	1,16	0,43	58,90
Ous	dotzena	1,68	1,79	1,88	1,97	2,46	2,67	3,00	3,40	1,72	102,38
Sabó	Quilo	0,75	0,75	0,75	0,91	1,19	1,47	1,31	2,00	1,25	166,66
Mongetes	"	0,78	0,76	0,83	0,70	0,70	0,84	0,96	1,25	0,47	60,25
Llet de vaca	Litre	0,45	0,45	0,48	0,45	0,53	0,60	0,62	0,80	0,35	77,77
Llet de cabra	"	0,55	0,55	0,58	0,55	0,63	0,70	0,72	1,00	0,45	81,81
Pà	Quilo	0,44	0,45	0,50	0,51	0,56	0,60	0,61	0,65	0,21	47,72
Pastes sopa	"	1,00	1,00	1,00	1,00	1,01	1,06	1,13	2,00	1,00	100,00
Patates	"	0,19	0,21	0,24	0,22	0,21	0,25	0,34	0,23	0,04	21,05
Petroli	Litre	0,86	0,90	0,90	0,90	0,96	1,33	1,56	0,70	- 0,16	- 18,60
Sal	Quilo	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,15	0,05	50,00
Sardines	"	1,48	1,61	1,56	1,75	1,75	1,70	2,95	3,75	2,27	153,37
Tomàquets	"	0,53	0,40	0,47	0,53	0,48	0,66	0,79	1,00	0,47	88,67
Vi de taula	Litre	0,35	0,35	0,33	0,39	0,40	0,40	0,43	0,35	0,00	0,00
Gas	Metro	0,25	0,25	0,25	0,35	0,35	0,35	0,46	0,55	0,30	120,00
Elèctricitat	Quilovat	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,65	0,15	30,00
TOTALS		33,37	33,66	34,37	36,21	40,22	44,45	53,53	56,58	23,21	69,55
% Increment anual		---	0,87	2,11	5,35	11,07	10,52	20,43	3,05		
% Increment acumulatiu		1913 = 100	100,87	103,00	108,51	120,53	133,20	160,41	169,55		

Fonts: Elaboració pròpia arran d'AHS, COCIS, *Memòries 1919/1920*, p. 68; Rafael Luque (dir), *et. al., La ratlla de la precarietat*, Quadre X. "Plaça Mercat de Sabadell. Preus mitjos dels articles, 1919-1925", p. 33.

Les vagues a Sabadell durant els anys de la Primera Guerra Mundial (1914-1918).

Oficis i sectors productius, dies de vaga, vagues per anys i total dies de vaga.

	1914	1915	1916	1917	1918	Dies de vaga	Total vagues/any	Total dies de vaga/any
Fusters	1-4/01					4	1	4
Constructors de Carruatges i Ferradors	6-13/04					6		
Forners	01.09/05.10					29	3	39
Metal·lúrgics		10-19/05				8	1	8
Paletes			10-17/01			6		
Metal·lúrgics			31.01/22.02			20		
Fonedors			4-21/02			13		
Art Fabril			14-17/02			4		
Paletes			14-17/02			4		
Fusters			14-17/02			4		
Ebenistes			25.04/06.05			12		
Paletes			8-10/05			2		
Ferroviaris			12-19 juliol			6		
Constructors de Carruatges i Ferradors			16-30/10			12		
Vaga general contra l'alça subsistències			18.12			1	10+1	83+1
Art Fabril				21.02/08.03		13		
Paletes (Contractista Isidre Sallarès)				26.02/01.03		3		
Ebenistes				20.03/09.04		16		
Perruquers i Barbers				05.05/10.07		56		
Fusters				21-22.05		1		
Constructors de Carros i Basters				29.05/04.06		5		
Tintorers Casa Estruch				11-25.06		12		
Teixidors Casa Pujolà				25-30.06		6		
Vaga general revolucionària				13-15.08		3		
Art Fabril (electricitat)				17.12/08.01.18		13	9+1	125+3
Art Fabril (electricitat)					17.12/08.01	7		
Vaga general de Dones (principalment)					23-28.01	5		
Paletes					20-21.05	1		
Paletes (parcial)					20.05-27.07	60		
Pintors					17.06/13.09	76		
Ram de l'Aigua (general)					05-27.07	19		
Modelistes					17-30.07	10		
Rajolers					23-29.07	4		
Forners					27.07/03.08	6		
Minaires (parcial)					16-24.08	7		
Constructors de carros i ferradors					19-30.08	10		
Forners					29 agost	1		
Tipògrafs					02-17.09	13		
Metal·lúrgics					2-30.09	24		
Llauners, electricistes i lampistes					04-9.09	5		
Fusters					27.09/21.12	73		
Aprestadors i tintorers de la Casa Grau					30.09/09.12	61		
Paletes de Miró i Trepal					01.10	1		
Teixidors casa B. Guasch					01.10/16.12	65		
Ram de l'Aigua (general)					07.10/09.12	54		
Forners					29.11-03.12	3	21	505
TOTAL VAGUES	3	1	10+1	9+1	21		44+2	760+4